

УДК 336.02
JEL: H22; H32; H61
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-6-342-348>

МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

©2025 МАЙСТЕР А. В., ТАПТУНОВА А. О.

УДК 336.02
JEL: H22; H32; H61

Майстер А. В., Таптунова А. О. Митні платежі як складова формування дохідної частини Державного бюджету України в умовах воєнного стану

Мета статті полягає в дослідженні митних платежів як складової формування дохідної частини Державного бюджету України в умовах воєнного стану, а також окреслення ключових проблем та обґрунтування напрямів удосконалення адміністрування митних платежів. Розкрито поняття та структуру митних платежів, що включає мито, акцизний податок з імпортованих товарів та податок на додану вартість з імпортованих товарів. Визначено основні функції митних платежів: фінансова, регулююча, бюджетна, захисна та політична. Проаналізовано надходження митних платежів до Державного бюджету України протягом 2018–2024 рр. Динаміка надходжень продемонструвала значне скорочення у 2022 р., але з подальшим відновленням. Виявлено, що найбільшу частку у структурі митних платежів займає податок на додану вартість з імпортованих товарів. Аналіз частки митних платежів у доходах Державного бюджету України показав її суттєве зниження в умовах воєнного стану. Визначено, що ключовими проблемами адміністрування митних платежів є: недосконалість нормативно-правового забезпечення, кадрові проблеми, черги на митницях, корупція, недостатній рівень цифровізації митних процедур, складність контролю за дотриманням умов надання митних пільг, недостатній рівень співпраці митних органів України з іноземними партнерами. Запропоновано основні напрями вдосконалення адміністрування митних платежів: скасування необґрунтованих митних пільг, системне підвищення кваліфікації працівників митних органів, модернізацію технічного забезпечення митних постів, автоматизацію процедур, посилення контролю за митною вартістю та класифікацією товарів, розвиток міжнародної співпраці та боротьба з корупцією. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню прозорості, ефективності та відповідності митної системи європейським стандартам, а також, відповідно, й економічному розвитку країни.

Ключові слова: митні платежі, доходи державного бюджету, мито, ПДВ, акцизний податок, адміністрування митних платежів, макроекономічні фактори, зовнішньоекономічна діяльність.

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 8.

Майстер Анна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів імені В. М. Федосова, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: anya_maister@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0547-4489>

Таптунова Аміна Олександрівна – студентка, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: zww.2606@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3302-4147>

UDC 336.02
JEL: H22; H32; H61

Maister A. V., Taptunova A. O. Customs Payments as a Component of the Formation of the Revenue Part of the State Budget of Ukraine under Martial Law

The aim of the article is to explore customs payments as a component of the revenue part of the State Budget of Ukraine under martial law conditions, as well as to outline key problems and substantiate the directions for improving the administration of customs payments. The concept and structure of customs payments are disclosed, which include customs duties, excise tax on imported excise goods, and value-added tax on imported goods. The main functions of customs payments are defined as follows: fiscal, regulatory, budgetary, protective, and political. Customs payment receipts to the State Budget of Ukraine during the period from 2018 to 2024 have been analyzed. The dynamics of receipts showed a significant decline in 2022, but with subsequent recovery. It has been found that the largest portion of customs payments is accounted for by the value-added tax on imported goods. The analysis of the share of customs payments in the revenues of the State Budget of Ukraine showed a significant decrease under martial law. It has been determined that the key issues in customs payment administration are: the inadequacy of legal and regulatory frameworks, staffing issues, queues at customs, corruption, insufficient levels of digitalization of customs procedures, difficulties in ensuring compliance with the conditions for granting customs benefits, and inadequate cooperation between Ukrainian customs authorities and foreign partners. The authors have proposed main directions for improving customs payment administration, including: the abolition of unjustified customs benefits, systematic enhancement of qualifications of customs officials, modernization of the technical facilities of customs posts, automation of procedures, strengthening control over customs value and goods classification, developing international cooperation, and combating corruption. The implementation of these measures will enhance the transparency, efficiency, and compliance of the customs system with European standards, as well as contribute to the economic development of the country.

Keywords: customs payments, State budget revenues, customs duty, VAT, excise tax, administration of customs payments, macroeconomic factors, foreign economic activities.

Fig.: 2. Tabl.: 2. Bibl.: 8.

Maister Anna V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Finance named after V. M. Fedosov, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Beresteyskyi Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: anya_maister@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0547-4489>

Taptunova Amina O. – Student, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Beresteyskyi Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: zww.2606@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3302-4147>

На сьогодні питання забезпечення фінансової стабільності держави набуває особливої актуальності у зв'язку з воєнним станом. Державний бюджет України стикається з низкою викликів через збільшення витрат, тому для стійкості та обороноздатності країни важливо ефективно використовувати всі можливі джерела наповнення бюджету. Однією з важливих складових дохідної частини державного бюджету є митні платежі, тому їх дослідження є актуальним і має важливе практичне значення, оскільки проблеми адміністрування митних платежів напряму впливають на формування доходів Державного бюджету України. З урахуванням сучасного економічного стану країни та важливості фінансової стійкості дослідження цього питання має велике значення для подальшого розвитку економіки.

Питання митних платежів досліджували у своїх наукових працях такі вчені, як Абрамова А., Савчук Т., Жаворонок А., Гребельник О., Костяна О., Легкоступ І., Саїнчук Н., Соколюк М. та інші. Проте в контексті сучасних викликів дана тема потребує подальшого дослідження щодо перспектив наповнення державного бюджету за рахунок митних платежів через оптимізацію збору митних надходжень.

Метою статті є аналіз митних платежів як складової формування дохідної частини Державного бюджету України в умовах воєнного стану, а також окреслення ключових проблем та обґрунтування напрямів удосконалення адміністрування митних платежів.

Митні платежі в сучасній економіці відіграють ключову роль у функціонуванні та розвитку країни. Ці платежі становлять значну частину доходів державного бюджету і мають великий вплив на економічні процеси. Згідно з п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України «митні платежі – це податки, що відповідно до ПКУ або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи» [1]. Митні платежі поділяють на дві категорії: основні та додаткові. Основні – це обов'язкові платежі, які сплачуються при переміщенні через митний кордон. Вони включають: мито; акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів; податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів [2]. Додаткові – це платежі, які не є обов'язковими при кожній митній операції, а стягуються за надання додаткових послуг. До них належать: плата за митні процедури, які проводяться поза межами митниці або в неробочий час; компенсація за зберігання товарів або транспортних засобів на складах митниці; єдиний

збір, який сплачується в пунктах перетину державного кордону. Додаткові митні платежі є іншими податками, які стягуються під час переміщення товарів через митний кордон України, окрім основних обов'язкових платежів.

Виділимо основні функції, які виконують митні платежі. До цих функцій належать [3]:

- ✦ *фінансова* – акумулює доходи до державного бюджету;
- ✦ *регулювальна* – регулює зовнішньоекономічну діяльність;
- ✦ *бюджетна* – кількісно-якісно відображає хід розподільчого процесу.

Інші вчені виділяють ще захисну та політичну функцію [4]:

- ✦ *захисна* – передбачає захист від проникнення товарів на митну територію країни. Навіть якщо вітчизняні товари не конкурують з іноземними, митний тариф постійно виконує захисну функцію;
- ✦ *політична* – одна з форм міжнародної економічної взаємодії, яка полягає у здійсненні економічного тиску на інші держави або надає їм митні пільги.

Отже, система митного оподаткування не лише формує бар'єри для захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції, але й забезпечує доходи для державного бюджету та регулює потік товарів. Крім того, митна політика також може бути використана для формування міжнародних відносин і здійснення економічного тиску на інші країни.

Аналіз нормативно-правового регламентування митного оподаткування в Україні свідчить про наявність розгалуженої законодавчої бази, яка охоплює всі основні аспекти митної політики. Центральне місце в регулюванні займають Конституція України, Податковий і Митний кодекси, а також інші закони. Законодавча база митного оподаткування формує умови для здійснення контрольованої та прозорої зовнішньоекономічної діяльності, сприяє розвитку міжнародної торгівлі, водночас забезпечуючи захист національного виробника та економічну безпеку держави. Особливе значення має її узгодженість із міжнародними нормами та стандартами, що забезпечує поступову інтеграцію України.

Державна митна служба України виконує ключову роль у процесі адміністрування митних платежів. Ефективність її функціонування напряму впливає на обсяги надходжень до державного бюджету, оскільки саме від організації митного контролю, боротьби з контрабандою, діджиталізації процедур і дотримання законодавства залежить повнота і своєчасність сплати митних платежів.

Структура апарату Державної митної служби України станом на вересень 2024 р. є чітко організованою та охоплює всі ключові напрямки митної діяльності: від митного оформлення та боротьби з порушеннями до цифровізації, фінансів та міжнародної співпраці. Значна увага приділяється питанням інформаційної безпеки, боротьби з контрабандою, запобіганню корупції. Така структура свідчить про прагнення Державної митної служби України до підвищення прозорості, ефективності та відповідності європейським стандартам митного управління. Водночас функціональний поділ між департаментами й управліннями забезпечує належний рівень спеціалізації, координації та регулювання на виклики у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Багато країн використовують митні платежі у своїй зовнішньоекономічній політиці для вирішення різних завдань:

- ✦ регулювання балансу зовнішньої торгівлі та платіжного балансу країни за допомогою митних тарифів;
- ✦ захист економіки країни від негативного впливу іноземної конкуренції, оскільки митні платежі створюють менш вигідні умови для закордонних виробників;
- ✦ забезпечення ефективної інтеграції країни у світовий економічний простір шляхом поліпшення доступу національних товарів до закордонних ринків через використання митних платежів;
- ✦ стимулювання прогресивних змін у структурі виробництва та споживання товарів через митні платежі;
- ✦ раціоналізація товарної структури вивезення та ввезення товарів через використання митних платежів [5].

Для визначення ролі митних платежів у формуванні дохідної частини державного бюджету

варто проаналізувати показники, які їх характеризують. Основою для аналізу митних платежів є показник динаміки. Табл. 1 відображає динаміку надходжень митних платежів до Державного бюджету України протягом 2018–2024 рр.

Спостерігаємо у 2019 р. незначне зростання на 3144,7 млн грн (або 0,85%). У 2020 р. відбувається зменшення в надходженнях на 10886,3 млн грн (–2,92%), що може бути наслідком пандемії COVID-19. Стрімке зростання у 2021 р. на 136063,5 млн грн (37,54%) може бути пов'язане з відновленням після пандемії. У 2022 р. ми знову бачимо зменшення надходжень – на 177531,6 млн грн (–35,61%), що є наслідком повномасштабного вторгнення, яке призвело до порушень у зовнішньоекономічній діяльності та економіці загалом. За останні два роки відбувається зростання надходжень – на 160527,3 млн грн (49,97%) у 2023 р. і на 138127,6 млн грн (28,69%) у 2024 р., що може свідчити про адаптацію до умов сьогодення. Період 2018–2024 рр. характеризується нестабільністю та постійними коливаннями динаміки надходжень митних платежів, демонструючи, що надходження митних платежів до Державного бюджету України в основному залежить від економічної та політичної стабільності та факторів, що впливають на міжнародні торговельні потоки, а також від зовнішньоекономічних умов.

Митні платежі формуються з трьох складових: податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції (мито), податок на додану вартість з імпортованих товарів та акцизного податку з ввезених в Україну підакцизних товарів. На рис. 1 показано частки всіх складових митних платежів за 2018–2024 рр.

Протягом усього досліджуваного періоду найбільшу частину митних платежів складає податок на додану вартість з імпортованих товарів (>70%), а найменшу – податки на міжнародну торгівлю та зо-

Таблиця 1

Динаміка надходжень митних платежів до бюджету

Рік	Надходження митних платежів до бюджету, млн грн	Абсолютне відхилення, млн грн	Відносне відхилення, %
2018	370162,5	–	–
2019	373307,2	3144,7	0,85
2020	362420,9	–10886,3	–2,92
2021	498484,4	136063,5	37,54
2022	320952,8	–177531,6	–35,61
2023	481480,1	160527,3	49,97
2024	619607,7	138127,6	28,69

Джерело: розраховано авторами на основі [6].

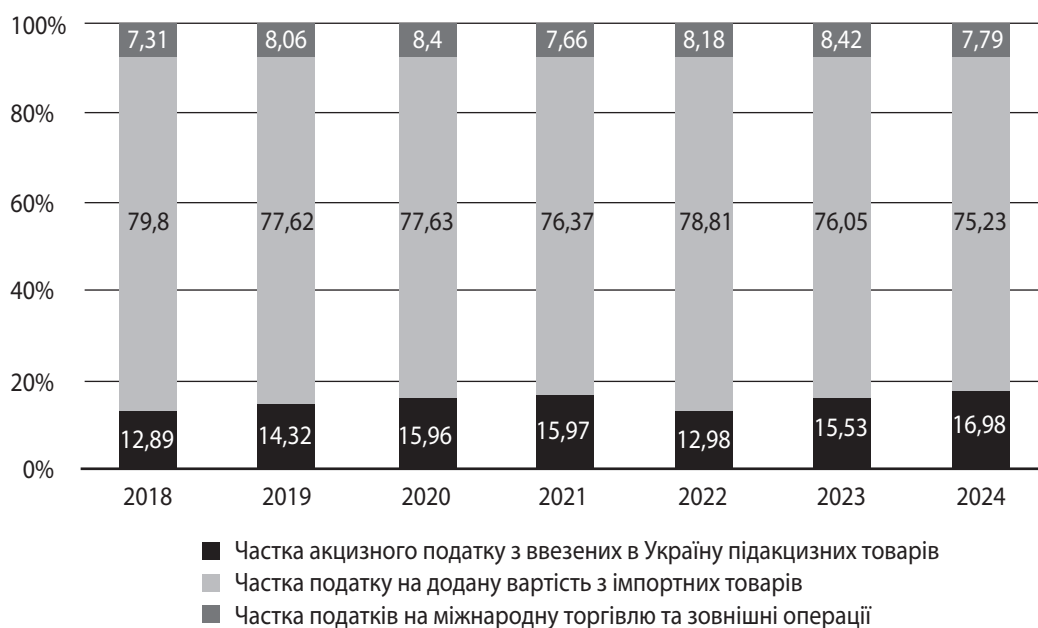

Рис. 1. Структура митних платежів, %

Джерело: розраховано авторами на основі [6].

зовнішні операції. Всі показники демонструють відносну стабільність з 2018 по 2024 рр. Спостерігається лише невелике зменшення частки мита у 2021 та 2024 рр., а також у 2019–2020 рр., і з 2023 р. – поступове зменшення частки ПДВ з імпортованих товарів. Частка акцизного податку з ввезених в Україну підакцизних товарів скоротилася з 15,97% до 12,98% у 2022 р., що, скоріше за все, було пов'язано з початком війни, але вже з 2023 р. ми бачимо зростання частки цього податку в митних платежах.

Одним із найважливіших показників для аналізу є частка митних платежів у доходах Державного бюджету України. Зміну цієї частки в період 2018–2024 рр. показано на рис. 2. На графіку спостерігаємо значне зниження частки митних платежів у доходах державного бюджету. У період з 2018 по 2021 рр. частка коливалась в межах 30–40%, а у 2022–2024 рр. – уже нижче 20%. Найвищий показник був на початку досліджуваного періоду (39,88%), найнижчий – у 2022 р. (17,96%). Тобто ці дані свідчать про зменшення ролі митних платежів у доходах державного бюджету, особливо на початку війни.

Динаміка частки митних платежів у доходах Державного бюджету показує значний вплив економічних факторів на фінансову стійкість країни.

Митні платежі є ключовим елементом у митній системі країни, відіграючи важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності та державному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. Митні платежі є важливою складовою формування

дохідної частини державного бюджету, захищають внутрішній ринок і впливають на формування цінової політики на імпортовані товари. Основні виклики, з якими стикаються при адмініструванні митних платежів, на нашу думку, пов'язані з недосконалістю нормативно-правового забезпечення, недостатнім рівнем цифровізації митних процедур, високим рівнем корупційних ризиків та складністю контролю за дотриманням умов надання митних пільг. В умовах воєнного стану ці проблеми тільки загострилися. Насамперед, це високий рівень корупції, який перешкоджає виконанню фіскальної функції митниці та сприяє ухиленню від сплати митних платежів, що призводить до суттєвих втрат бюджету та перешкоджає інтеграційним процесам із ЄС.

Збільшення кількості випадків надання митних пільг мало стратегічне значення на початку війни, але призвело до втрат бюджету. Надання митних пільг є досить неоднозначною проблемою, яка з одного боку сприяє швидкому ввезенню критично важливих товарів, а з іншого – сприяє зменшенню надходжень митних платежів до бюджету. Надмірне навантаження на митні пункти пропуску знижує оперативність контролю та сприяє розвитку тіншових схем. Усі ці проблеми ускладнюють виконання митницею своєї ролі в забезпеченні надходжень до Державного бюджету України та захисті внутрішнього ринку. Низький рівень підготовки персоналу, проблеми з класифікацією товарів, перевантажені митні пункти пропуску та технічна відсталість ще більше ускладнюють ситуацію.

Рис. 2. Частка митних платежів у доходах Державного бюджету України, %

Джерело: розраховано авторами на основі [6].

Таким чином, проблеми адміністрування митних платежів мають значний вплив на економічний розвиток країни та становлять перешкоду для ефективного функціонування митної системи.

Вважаємо, що успішне адміністрування митних платежів в Україні залежить від багатьох взаємопов'язаних факторів, таких як: ефективна тарифна політика, протидія корупції, цифрова трансформація, кадровий потенціал і тісна міжнародна співпраця. Реалізація цих напрямів допоможе не лише в зростанні дохідної частини державного бюджету, а й забезпечить прозорість, передбачуваність і конкурентоспроможність української митниці на шляху до європейської інтеграції. У табл. 2 наведено можливі шляхи вирішення ключових проблем адміністрування митних платежів.

Отже, вирішення проблем, які пов'язані з адмініструванням митних платежів, є особливо важливим для сфери управління доходами Державного бюджету України. Проведений аналіз засвідчив, що ефективність цієї сфери залежить від багатьох взаємопов'язаних чинників, які потребують комплексного вдосконалення. Однією з основних проблем є надмірне застосування митних пільг, що у 2022 р. призвело до суттєвого зменшення надходжень. Часткове скасування пільг і підвищення митних ставок у 2023 р. продемонстрували позитивний результат, проте ця сфера потребує подальшого контролю й оптимізації. Не менш важливою пропозицією є вдосконалення електронної системи декларування товарів, що дозволить уникнути недостовірної інформації та маніпуляцій з вартістю товарів. Також залишається проблема кадрового забезпечення та технічної оснащеності митних пропускних пунктів. Розв'язання цієї проблеми передбачає як модернізацію техніки, так і постійне

підвищення кваліфікації співробітників. Потребує вдосконалення і міжнародна співпраця, зокрема в частині обміну інформацією та перевірки митної вартості товарів. Однією з головних проблем усе ще залишається корупція в митній сфері, подолання якої можливе лише за умови широкого впровадження цифрових технологій, прозорості процедур і мінімізації впливу людського фактора. Впровадження цих пропозицій сприятиме покращенню адміністрування митних платежів та забезпечить стабільність та ефективне управління доходами Державного бюджету України.

ВИСНОВКИ

Митні платежі відіграють важливу роль у формуванні дохідної частини Державного бюджету України та є одним із головних джерел податкових надходжень. До основних митних платежів належать: мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів та податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів. Митні платежі виконують такі основні функції: фискальну, регульову, захисну, політичну та бюджетну. Митні платежі залишаються одним із ключових джерел формування дохідної частини Державного бюджету України, попри коливання в динаміці їх надходжень у період 2018–2024 рр. Аналіз вказує на те, що найбільшу частку митних платежів становить податок на додану вартість з імпортованих товарів (понад 70%). Акцизний податок із ввезених в Україну підакцизних товарів та мито мають меншу частку, але також забезпечують суттєві надходження, особливо в періоди стабільної економічної ситуації.

Динаміка надходжень митних платежів відображає їх високу чутливість до кризових явищ. Зменшення надходжень у 2020 р. було спричинене

Ключові проблеми та шляхи вирішення адміністрування митних платежів

Основні проблеми адміністрування митних платежів	Шляхи вирішення
Надання митних пільг	Скасування тимчасових пільг воєнного періоду, перегляд митних ставок і запровадження плаваючої системи оплати праці
Кадрова проблема	Оптимізація кадрової структури митних органів та системне підвищення кваліфікації їх працівників
Недостатнє технічне оснащення та недостатній контроль за наявністю та використанням технічних засобів контролю митницями	Модернізація інфраструктури пунктів пропуску та впровадження автоматизованих систем митного контролю
Недостатній рівень співпраці митних органів України з іноземними партнерами для підтвердження митної вартості товарів, що імпортується	Удосконалення нормативної та технічної бази взаємодії, цифровізація процесів і підвищення відповідальності персоналу за перевірку митної вартості
Проблема з класифікацією товарів та визначенням їх походження	Посилення контролю за сертифікатами, автоматизація перевірок, підвищення кваліфікації працівників та забезпечення уніфікованого підходу до класифікації товарів в Україні
Черги на митницях	Вдосконалення роботи «Є-Черги», окрема реєстрація для товарів першої необхідності та військового призначення, застосування спільного митного контролю на найбільш завантажених пунктах пропуску та покращення пропускнуої можливості міжнародних автомобільних пунктів пропуску
Корупція	Впровадження комплексної системи антикорупційних заходів, включно з оптимізацією діяльності персоналу та застосуванням сучасних автоматизованих систем для мінімізації впливу людського фактору

Джерело: систематизовано авторами на основі [5; 7; 8].

пандемією COVID-19, а у 2022 р. – війною. Зростання надходжень у 2021, 2023 та 2024 рр. свідчить про поступове відновлення зовнішньоекономічної діяльності, а також про здатність економіки адаптуватися до нових умов і протистояти викликам.

В умовах воєнного стану проблеми адміністрування митних платежів значно загострилися. Найбільші виклики пов'язані з наданням митних пільг, нестачею кадрів, слабкою технічною базою, відсутністю ефективної міжнародної співпраці, недостатнім рівнем цифровізації та корупцією. Отже, основні напрями вдосконалення включають: скасування необґрунтованих митних пільг, системне підвищення кваліфікації працівників митних органів, модернізацію технічного забезпечення митних постів, автоматизацію процедур, посилення контролю за митною вартістю та класифікацією товарів, розвиток міжнародної співпраці та боротьбу з корупцією. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню прозорості, ефективності та відповідності митної системи європейським стандартам. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Митний Кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Гребельник О. П. Митна справа : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2014. 472 с.
4. Абрамова А. С., Савчук Т. М., Жаворонок А. В. Митні платежі як складова доходів державного бюджету. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 4. С. 270–275. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2015_4_38
5. Костяна О. В. Проблеми ефективності адміністрування митних платежів в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. № 10. С. 213–219. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-10-213-219>
6. Державний бюджет України. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov>
7. Легкоступ І. І., Саїнчук Н. В., Соколюк М. В. Митні платежі як складова формування дохідної частини

- Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 52.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-43>
8. Бороденко Т. М., Гапонюк М. А., Савченко А. І. Адміністрування митних платежів: аналіз сучасного стану та шляхи вирішення ключових викликів. *Ефективна економіка*. 2024. № 2.
DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.77>

REFERENCES

- Abramova, A. S., Savchuk, T. M., and Zhavoronok, A. V. "Mytni platezhi yak skladova dokhodiv derzhavnoho biudzhetu" [Customs Payments as a Part of the State Budget Income]. *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnia*. 2015. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppu_2015_4_38
- Borodenko, T. M., Haponiuk, M. A., and Savchenko, A. I. "Administruvannya mytnykh platezhiv: analiz sучasnoho stanu ta shliakhy vyrishennia kliuchovykh vyklykiv" [Administration of Customs Payments: Analysis of the Current State and Ways to Address Key Challenges]. *Efektivna ekonomika*, no. 2 (2024). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.77>

- "Derzhavnyi biudzheth Ukrainy" [State Budget of Ukraine]. *Ministerstvo finansiv Ukrainy*. <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov>
- Hrebelnyk, O. P. *Mytna sprava* [Customs]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2014.
- Kostiana, O. V. "Problemy efektyvnosti administruvannya mytnykh platezhiv v Ukraini" [Problems of Efficiency of Administration of Customs Payments in Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 10 (2019): 213-219. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-10-213-219>
- [Legal Act of Ukraine] (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- [Legal Act of Ukraine] (2012). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
- Lehkostup, I. I., Sainchuk, N. V., and Sokoliuk, M. V. "Mytni platezhi yak skladova formuvannia dokhidnoi chastyny Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v umovakh voiennoho stanu" [Customs Payments as a Component Formation of the Revenue Part of the State Budget of Ukraine under the Conditions of Military State]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 52 (2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-43>

УДК 336.71

JEL: G21

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-6-348-356>

СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ БАНКІВ В УКРАЇНІ: РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ТА МАЙБУТНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

©2025 БЕЛІНСЬКА Я. В., КОВАЛЕНКО Ю. М.

УДК 336.71

JEL: G21

Белінська Я. В., Коваленко Ю. М. Стрес-тестування банків в Україні: розвиток методології та майбутні виклики в умовах невизначеності

У статті проаналізовано сучасний стан стрес-тестування як ключового інструменту банківського регулювання та управління ризиками, його становлення після світової фінансової кризи 2007–2009 років. Детально розглянуто, як регуляторні органи, включно з НБУ, перейшли від внутрішніх банківських процесів до системного впровадження стрес-тестування для оцінки достатності капіталу в несприятливих умовах, покращення практик управління ризиками та забезпечення ринкової прозорості. Обґрунтовано актуальність подальшого наукового дослідження цієї проблематики, зумовлена складністю комплексу фінансових ризиків, взаємозв'язків між ними, труднощами чіткого визначення та охоплення всіх потенційних загроз у сценаріях стрес-тестування. Особливу увагу приділено необхідності адаптації методології стрес-тестування до реалій воєнного стану в Україні, а також мінімізації можливих побічних ефектів стрес-тестування щодо кредитування економік. Запропоновано шляхи подальшого вдосконалення стрес-тестування, що включають: розробку більш складних методологій генерації сценаріїв, які охоплюватимуть похідні ризики та комплексні взаємодії; покращення координації між регуляторними юрисдикціями для зменшення регуляторного навантаження при збереженні ефективності нагляду; інтеграцію технологічних рішень, таких як машинне навчання та штучний інтелект, для динамічного тестування та моніторингу ризиків у реальному часі; вдосконалення практик валідації моделей для усунення ризиків оцінки та специфікації; врахування поведінкової економіки та нових видів ризиків, зокрема кліматичних. Стаття підкреслює, що майбутня ефективність стрес-тестування залежатиме від усунення поточних обмежень і здатності адаптуватися до нових викликів, включно зі зміною клімату, кіберзагрозами та технологічними збоями, що є критично важливим для збереження фінансової стабільності.

Ключові слова: стрес-тестування, банківські ризики, банківське регулювання, фінансова стабільність, управління ризиками, достатність капіталу, несприятливий сценарій, економічна криза.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 18.

Белінська Яніна Василівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики, Державний податковий університет (вул. Університетська, 31, Ірпінь, 08205, Україна)

E-mail: 071065@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9685-0434>